



BAREVNÝ ZACÁTEK FILMOVÉHO PODZIMU

čtěte na straně 19



VÝPRAVA
NA OSTROV
MALOMOCNÝCH

STR. 6



PORTRÉT
SPISOVATELE
ANSELMA GRÜNA

STR. 20



COVAŘI HARFISTKA
KATEŘINA
ENGLICHOVA

STR. 26

MOLOKA'I – OSTROV SMRTI V POZEMSKÉM RÁJI

NA GYMNÁZIU V ŽILINĚ, ODKUD POCHÁZÍM, JSEM ČETL ŽIVOTOPIS BELGICKÉHO KNĚZE DAMIANA DE VEUSTER – „OTEC VYHOSTĚNÝCH“. SKUTEČNÝ PŘÍBĚH KATOLICKÉHO KNĚZE A MISIONÁŘE, KTERÝ PŮSOBIL V 19. STOLETÍ V LEPROSÁRIU NA OSTROVĚ MOLOKA'I. KNIHA MNE VELICE OSLOVILA A ZŘEJMĚ SEHRÁLA V MÉM ŽIVOTĚ DŮLEŽITOU ROLI, PROTOŽE JSEM POZDĚJI VYSTUDOVAL TEOLOGII. A JIŽ TEHDY JSEM ZATOUŽIL PO TOM, ABYCH JEDNOU TENTO OSTROV NAVŠTÍVIL.



Pohled na poloostrov malomocných z vrcholku hory

V roce 1997 jsem plánoval měsíční dovolenou na Havajských ostrovech, při čemž jsem si řekl: když už letíš tak daleko a stojí to tolik peněz, musíš konečně navštívit Moloka'i. Netušil jsem, že k návštěvě míst, kde kdysi působil hrdina mého dospívání a kde dodnes žijí v uzavřené kolonii malomocní, budu potřebovat zvláštní povolení. S velikým úsilím jsem si ho obstaral a s průvodcem z řad malomocných jsem se mohl v leprosáriu pohybovat asi tři hodiny. Moje zvědavost a touha dovést se co nejvíce o životě lidí v tomto vyhnanství po první návštěvě velice vzrostla, a proto jsem vytrvale hledal kontakty a možnosti k mnohem delšímu pobytu. Telefonicky jsem se seznámil s tamním duchovním, belgickým katolickým knězem Josefem Hendrixem, který působí již 53 let jako misionář na Havajských ostrovech. Díky němu jsem potřebná povolení získal, poznal jsem každodenní život lidí v kolonii a dozvěděl se i mnohem více o legendárním P.Damianovi, jehož osobnost mě inspirovala natolik, že o něm dnes píši knihu.

TRAGICKÉ „DARY“ CIVILIZACE

V roce 1778 zakotvili u břehů jednoho z Havajských ostrovů tři lodě anglického mořeplavce Jamese Cooka. Zdejší obyvatelé přijali Cooka a celou jeho posádku s velkou poctou a srdečností, domorodcům vlastní. Jejich pověstná přátelská povaha začala později přitahovat stále více a více přistěhovačů z celého světa. Ti však s sebou přivlekli kromě výtvarných děl i

ce, techniky a kultur také nové nemoci. A protože proti nim neměli domorodí obyvatelé neměli potřebnou imunitu, počet lidí žijících na souostroví se rapidně snížil. Za sto let po přistání kapitána Cooka na Havaji klesl počet obyvatel z 250 000 na pouhých 50 000. Nejobávanejší z nových chorob se stalo právě malomocenství. Dodnes je na Havaji nazýváno čínskou nemocí (mai pake), protože se předpokládá, že bylo „importováno“ přistěhovačů z oblasti Číny. Mnoho let se nikdo nedovedl proti jeho šíření bránit, a tak ustanovil tehdejší havajský král Kamehameha V. na radu lékařů a politiků z Ameriky oficiální kolonii pro malomocné.

Hledali pro ni vhodné místo, kde by žilo málo lidí, a zároveň místo odlehilé, aby byl k němu co nejtěžší přístup. Na ostrově Moloka'i, který je dlouhý asi 60 a široký necelých 10 kilometrů, se na jeho severní straně nachází malý výběžek s rozlohou asi 15 kilometrů čtverečních. Od zbytku ostrova je oddělen vysokými a strmými horami, které jsou schůdné jenom jedinou úzkou stezkou. Ze tří ostatních stran omývá jej pevnina vlny Tichého oceánu. Bylo to tedy místo jako stvořené pro založení kolonie.

ZÁHADNÁ NEMOC

Malomocenství je infekční nemoc, kterou způsobují bakterie. Na Havaji a v mnoha jiných zemích je malomocenství označováno jako Hansenova nemoc, protože výraz



Každého nemocného před odesláním do kolonie vyfotografovali. Na tabulce byl název nemocnice, datum a číslo pacienta. Ale nebylo tam jeho jméno...

„malomocný“ nese v sobě velice negativní a ponižující označení. Pojmenováno je po norském lékaři Dr. Hansenovi, který právě bakterie způsobující malomocenství koncem 19. století objevil. Trvalo však až do roku 1946, než pacienti dostali účinný lék.

Bakterie vyvolávající malomocenství (*Mycobacterium leprae*) se podobají těm, které zapříčínují tuberkulózu. Jejich společnou charakteristikou je velická rezistence – i několik desetiletí po smrti člověka byly nalezeny živé bakterie ve zbytcích kostí. Na těle malomocného se nejdříve objeví bílý flek, který postupně roste do šířky i do hloubky. V momentě, kdy bakterie napad-



nou nervy a cévy, dochází k odumírání tkáně a postupně i končetin. Celý proces je doprovázen hnisáním, krvácením a velice nepříjemným zápachem. Pokud postižený není včas léčen, začnou později odpadávat i kousky tkáně.

Nemoc má několik stádií a v posledním stupni, kdy je napadené již celé tělo a vnitřní orgány, člověk umírá na vyhladovění a vykrvácení. Dodnes není definitivně znám původ této strašné nemoci. Často jsem mluvil s lidmi z osady, ošetřujícím lékařem a zdravotnickým personálem. Ví se, že malomocenství se dodnes vyskytuje v oblastech s nedostatečnou hygienou, jednostrannou a jednoduchou stravou, špatnými sociálními podmínkami a tam, kde je velké teplo. Pravděpodobně existuje souvislost i s imunitním systémem člověka. Slyšel jsem z vyprávění lidí, a v kolonii jsem také i potkal, že na Moloka'i vyvezli celou jejich rodinu, protože všichni byli nakaženi malomocenstvím. Zároveň tam však byli členové z početných rodin, ve kterých kromě nich nikdo malomocenství nedostal. Podle statistiky publikované v posledním slovníku klinických nemocí Pschyrembel zije dnes na celém světě kolem 1,8 milionu registrovaných malomocných. Počet neregistrovaných je však mnohem vyšší...

DAMIAN DE VEUSTER

Pater Damian přišel na Havajské ostrovy v roce 1864 a prvních devět let žil a působil na nejjižnějším havajském ostrově – Hawaii, podle kterého je celé souostroví pojmenováno. Misionáři vždy nějaký čas působili v jedné vesnici nebo osadě, sloužili mše a udělovali svátosti, vyučovali katechismus, pracovali s lidmi... Po několika týdnech se vydali do jiné vesnice a celý koloběh se opakoval. Když se pater Damian vrátil do osady, kde už předtím byl, všiml si chybějících obyvatel. A nešlo jen o staré lidi, ale i o mladé a děti. Na otázku "kde jsou" mu nikdo nechtěl odpovědět. Styděli se za to, že v jejich řadách jsou lidé postižení malomocenstvím. Kromě toho měli panickou hrůzu z toho, že když se úřady dozví o tom, že mezi nimi jsou malomocní, budou je prověřovat, najdou další nemocné a pošlou je na Moloka'i. Moloka'i – to byl výraz hrůzy a strachu, v jejich myslích šlo o nejobávanější vězení, z kterého už není návratu. Když někdo onemocněl, skrýval se raději v horách, kam mu příbuzní nosili jídlo. Když ho policie vyslídila, byl nemilosrdně deportován na Moloka'i. Neví se přesně, kdy se o tom pater Damian dozvěděl. Po devíti letech práce na Hawaii se však dobrovolně přihlásil a odešel žít mezi malomocné.

MY MALOMOCNÍ

10. května 1873 připlouvá malou lodí na ostrov. O této události se zachovaly zprá-



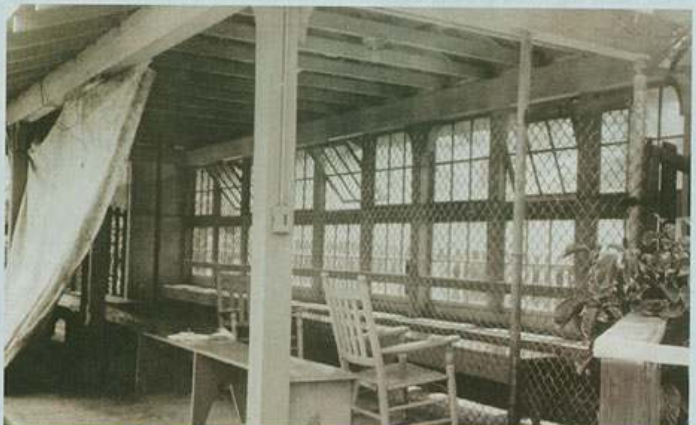
Zde jsou pochováni ti, které osud přivedl na ostrov malomocných

vy očitých svědků. V té době žilo v osadě kolem 800 malomocných. Každá nová loď znamenala pro ně určitou naději; kromě toho, že přivážela nové malomocné, byly na její palubě také potraviny a oblečení a vzbuzovala v každém z nich tak trochu i naději, že se na ni budou moci dostat pryč. A tak mnoho lidí čekalo na břehu, když k nim připlul pater Damian.

Protože je na Havaji neustále teplo, ovanul ho okamžitě po výstupu z lodi závan nepříjemného zápachu. Udělo se mu špatně a v duchu si říkal, že to nevydrží. Dokázal se ale ovládnout a šel dál. Měl na sobě černou sutanu a lidé na něho hleděli s nepochopením. Byl to první člověk, který mezi ně přišel dobrovolně, byl zdravý a byl to běloch! Až když prošel celou kolonií, uvědomil si, v jaké – pro nás nepředstavitelné – materiální a duchovní bídě tam ti lidé žili. Na Moloka'i vládli totální chaos, nikdo se o nikoho nestaral, všichni byli znechuceni, zatrpklí, vůči sobě agresivní až brutální. Ti,

co byli v posledním stadiu onemocnění, se jen tak povalovali, živořili a čekali na smrt, protože nebylo nikoho, kdo by jim podal pomocnou ruku. Pater Damian přinesl do této bezútěšné situace něco úplně nového a do té doby nepoznaného – ducha víry, obětavosti a naděje, a především ducha lásky.

S lidmi, se kterými se rozhodl žít, se později úplně ztotožnil – navíc po několika letech dostal malomocenství i on sám. Zachoval se výrok, který používal: "Ve lepers – My malomocní". Možná právě to bylo důvodem, proč ho vyhnanci přijali mezi sebe, akceptovali a proč naslouchali tomu, co jim říká. Díky jeho silné víře v Boha a veliké lásce k trpícím se jeho příchodem a patnáctiletým pobytem v kolonii něco podstatného změnilo. Musela to být úžasná proměna, protože už tenkrát se říkalo: Moloka'i je nebe na zemi. A z vyprávění lidí, které jsem poznal, vím, že tato definice o Moloka'i platí dodnes!



Ve třicátých letech 20. století postavili v kolonii malomocných dům pro dvěstevníky, jehož prostředkem vedl plot. Na jedné straně seděli malomocní a na druhé jejich návštěva.



Pater Damian krátce před smrtí

ŽIVOT V TOTÁLNÍ IZOLACI

Za ta léta, po která kolonii navštěvují, znám už mnoho malomocných. Dnes jich žije čtyřicet jeden. Snad nejvíce mě vždy dojalo, když někdo z nich řekl: „Pater Damian byl jedním z mála lidí, kteří nás pochopili.“ Přitom ani jeden z nich už neměl možnost poznat ho osobně, protože zemřel v roce 1889. Povídání o tom, jaký byl, se však traduje po celá léta až dodnes...

Velice také na mne působí zvláštní vyzpovědi lidí, jejich charisma. Lidem, kteří tam dnes žijí, je 65 – 90 let a většinu svého života prožili v kolonii, tedy v totální izolaci. A až do roku 1968 nesměli ostrov vůbec opustit! Tento fakt je poznamenán – jsou rezervovani, tišší a plašší. Jsou to velice vzácní lidé a řekl bych, že duchov-

nější než lidé v našich končinách. Mám na to svou vlastní teorii: myslím si, že utrpení a život v izolaci je vnitřně poznamenal a přetvořil – jako by je posunul za horizont. Samozřejmě, že mají své starosti, problémy, různé další zdravotní potíže, ale objevili a žijí podle nových, duchovních hodnot. Z jejich očí vyzařuje dobro člověka, který nalezl smysl života navzdory těžké nemoci a vyhnanství. Jejich pohled mi stále připomínal, že plnost a krása života není v majetku, penězích a bezstarostné existenci, ale že jsou i jiné hodnoty, které mu dávají nejvyšší cíl.

Návštěvníkovi na Moloka'i padne do očí okamžitě ještě jedna skutečnost: všude je překrásně čisto, vše je upravené – domy i předzahrádky. I v tom jsem viděl kdysi započaté dílo patera Damiana. On lidem stále připomínal, že toto je jejich ostrov, že jiné místo na zemi již mít nebudou. Proto si ho musí sami pro sebe udělat hezkým, vlnným a přitažlivým, aby se tam cítili co nejlépe – jako doma.

DĚTI PŘÍSNĚ ZAKÁZÁNY

Rád bych připomněl dvě osoby z kolonie: paní Olivii Breitha a paní Kuulei Bell. Paní Olivii je 87 let a žije v osadě Kalaupapa od roku 1934. Napsala autobiografii o životě ve vyhnanství z pohledu malomocného: My life in exile in Kalaupapa. Když ji čtete, nezůstanete lhostejní k popisovaným událostem. Zmocní se vás soucit i hněv. Autorka vzpomíná například na setkání s malým dítětem po čtyřiatřiceti letech izolace. V roce 1968, poprvé od založení osady, umožnily havajsko-americké úřady malomocným vycestovat z kolonie a navštívit příbuzné na jiných ostrovech. Tehdy uviděla paní Olivie v Honolulu malé děti, což byl pro ni pohled velice neobvyklý. „Jsou to tak překrásná stvoření a nám zabránili nejen v tom mít své vlastní děti, ale i v kontaktu s cizími. Je to do nebe volají-

cí hřích, co s námi udělali!“ (Dodnes existuje zákaz vstupu do této oblasti osobám mladším šestnácti let).

Paní Kuulei Bell je kolem 65 let. Kromě jiného mi řekla i o své dceři, kterou jí ihned po porodu vzali a dali k adopci. Lidé v kolonii, ať už manželské nebo partnerské páry, nesměli zplodit dítě. Samozřejmě, že se toho mnozí nedrželi. Když se pak dítě narodilo, bylo okamžitě matce odebráno a nabídnuto k adopci, aby se náhodou neinfikovalo malomocenstvím. Takových případů bylo v kolonii mnoho. Nejen tedy divu, že v této smutné části ostrova Moloka'i nebylo nikdy slyšet dětský smích. Můžete tam však potkat lidi, kteří jdou na procházku s houfem psů nebo koček. A když nějaké zvíře pojde, vypraví mu velkolepý hrob s nápisem „My beloved... = Můj milovaný...“

Od roku 1946 existuje lék, silné chemoterapeutikum, které prakticky možnost infekce vylučuje. Poslední člověk byl do kolonie dovezen v roce 1968. Dnes v ní žije ještě stále 41 osob a po jejich smrti bude poloostrov prohlášen za havajský národní park a stane se zároveň velkým monumentem připomínajícím lidstvu utrpení vyhoštěných lidí...

text: Peter Žaloudek / foto: autor a jeho archiv



Výřez z mapy ostrova Moloka'i, který v detailu zachycuje poloostrov s kolonií malomocných



V roce 1886 přijel do kolonie jako dobrovolník laik Joseph Dutton, americký voják ve výslužbě. Stal se nejlepším přítelem patera Damiana a na Moloka'i také v roce 1931 zemřel.

